

מלכות מנשה ומלכות אמן

פרק כ"א

מה עשה מנשה שהביא לכך שבימיו גזר ה' על חורבן יהודה והמקדש?

מנשה עלה למלוכה לאחר חזקיה אביו. הוא קיבל לידי ממלכה במצב קשה. אומנם ירושלים ניצלה מהכיבוש האשורי, אך כמעט כל ערי יהודה נכבשו והוכו קשות, והממלכה שועבדה תחת עול מלך אשור.

מנשה החליט על מדיניות הפוכה מזו של אביו. מבחינה פוליטית הוא נכנע למלכי אשור וקיבל את מרותם. מבחינה רוחנית, בניגוד גמור לצדיקותו של חזקיה - פעל מנשה לביסוס עבודה זרה, כפולחן ממוסד של הממלכה.

חטאי מנשה - פסוקים א'-ט'

מנשה בנה במות לעבודה זרה, ולמעשה בנה מחדש את אותן במות שהרס אביו חזקיה. הוא הקים מזבחות לעבודת הבעל והאשרה כאחאב מלך ישראל, וכפי שעשה סבו, אחז מלך יהודה, שבנה מזבחות לעבודה זרה בחצר בית המקדש. מנשה הלך אחרי תועבות הגויים: הוא העביר את בנו באש, ניחש, עונן והעלה באוב.

הפסוקים מזכירים שני חטאים קשים וחמורים במיוחד של מנשה. בפסוק ז' מסופר כי מנשה הכניס פסל לבית המקדש, ובכך הפך את בית המקדש מבית לעבודת ה' לבית מקדש אלילי. בהמשך הפסוקים (ט"ז), מזכיר הכתוב שהוא גם שפך דם רב: "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מִנִּשְׁה הָרְבָּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת יְרוּשָׁלַם כִּי לֹא הָיָה לְבַד מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר הִחֲטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה'".

גזרת החורבן - פסוקים י'-י"ח

בעקבות מעשיו של מנשה שלח ה' נביאים לממלכת יהודה שבישרו כי גורלה של מלכות יהודה יהיה דומה לגורלה של מלכות ישראל (שומרון).

בפסוק י"ב, הפותח את גזרת החורבן, מתאר הכתוב שהשומע את הגזרה "תצלנה שני אוניו" - מדובר בביטוי שמעביר את התחושה שהחדשות קשות כל כך, עד שהשומע אותן ירצה להגן על שתי אוזניו מפני שמיעתן (הביטוי מופיע לראשונה בספר שמואל א' בהקשר לחורבן משכן שילה)

לְכֵן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל יְרוּשָׁלַם וְיְהוּדָה אֲשֶׁר כָּל שְׂמֵעָה תִּצְלָנָה שְׁתֵּי אוֹנֵיוֹ.

בפסוק י"ג ישנם שני תיאורים ציוריים המסמלים את חורבנה הצפוי של ירושלים:

קו המשקולת: כלי בנייה שמשווה ומיישר את הבנייה (מעניין שהנביא בחר בכלי שמשתמשים בו לבנייה כדי לתאר חורבן). הכתוב משתמש בציור קו המשקולת כדי לתאר את חורבן ירושלים והוא משווה בין ירושלים ושומרון מבחינת גורלן - כשם ששומרון חרבה כך ירושלים תחרב.

מחיית הצלחת על פניה: כשם שנהוג לנקות את הצלחת לאחר האכילה כך תתרוקן העיר מכל יושביה שיגלו ממנה.

הביטוי "שאריה נחלתי" בפסוק י"ד, נוגע לממלכת יהודה שנותרה לאחר חורבן ממלכת ישראל. על פי נבואה זו גם ממלכת יהודה עתידה להינתן ביד האויבים ויושביה יגלו מן הארץ.

מן הפסוקים עולה כי מעשיו של מנשה, שנמשכו על פני חמישים וחמש שנות מלוכה (על פי פסוק א'), ושבהן חטא והחטיא את העם, יביאו את הקץ על ממלכת יהודה, ירושלים והמקדש.

אומנם בספר דברי הימים ב' מתוארת חזרתו בתשובה של מנשה (דה"ב ל"ג, י"א-י"ח), אך הכתוב במלכים נמנע מלציין זאת, כיוון שהרושם של חטאיו היה חזק מדי ותשובת מנשה לא הספיקה כדי לתקנם (אברבנאל). למעשה, בעקבות חטאיו החמורים של מנשה נגזר הקץ על מלכות בית דוד והמקדש. הממלכה שניצלה בנס בימי חזקיהו נגזר עליה שתחרב. אומנם, בפועל יבוא החורבן רק בימי צדקיהו, כ־50 שנה אחרי תום ימי מנשה, אך גזרת החורבן נחתמה בימיו של מנשה, כפי שחוזר הכתוב ומדגיש גם בפרקים הבאים:

"אֲךָ לֹא שָׁב ה' מִחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר חָרָה אַפּוֹ בַיהוּדָה עַל כָּל הַכְּעָסִים אֲשֶׁר הִכְעִיסוּ מֶנֶשָׁה" (מלכים ב' כ"ג, כ"ו).

"אֲךָ עַל פִּי ה' הִיָּתָה בַיהוּדָה לְהָסִיר מֵעַל פָּנָיו בַּחֲטָאת מֶנֶשָׁה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה" (מלכים ב' כ"ד, ג').

מלכות אָמון - פסוקים י"ט-כ"ו

לאחר מות מנשה מלך אָמון בנו תחתיו. הפסוקים מתארים את ימי מלכותו של אָמון. אָמון שמלך רק שנתיים, הלך בדרכי אביו ועשה הרע בעיני ה'. מלכותו הסתיימה כאשר עבדיו קשרו נגדו קשר והרגו אותו. רוצחי המלך אָמון הוכו בידי "עם הארץ" - גדולי ממלכת יהודה ובאי כוחו של המלך, מהם ראשי אבות ומהם בעלי קרקעות גדולים, שייעצו בענייני הממלכה, והיה להם מעמד מיוחד בנוגע למינוי מלך (דעת מקרא). בנו יאשיהו מלך אחריו.

הצעת הוראה: מלכות מנשה

- נפתח את השיעור בקריאת הפסוקים העוסקים במלכות מנשה.
 - נשאל: מה ידוע לנו על ימי מנשה מהפסוקים?
 - נבקש מהתלמידים לסמן בפסוקים את:
 - חטאי מנשה
 - העונש
 - שמות המלכים המוזכרים בקטע (מלבד מנשה)
 - התלמידים יסלימו:
 - חטאי מנשה בפסוקים:
 - אילו מהחטאים חמורים ביותר? מדוע?
 - המלכים שמוזכרים וההקשר שהם מוזכרים בו.
 - מה אפשר ללמוד על מנשה מהשוואתו למלכים אלו?
 - העונש:
- נבקש מהתלמידים לקרוא שוב את הפסוקים המתארים את העונש ולהתאים לכל פסוק את משמעותו:

הפסוק	המשמעות
הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אשר כל שמעיה תצלנה שתי אניו.	הרעה שתגיע לירושלים תהיה גדולה עד כדי כך שיהיה קשה לשמוע זאת.
ונטיתי על ירושלים את קו שמרון ואת משקלת בית אחאב	העונש לירושלים יהיה דומה לעונשם של שומרון ובית אחאב - חורבן.
ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת מכה והפך על פניה.	העונש לירושלים יהיה מחייה מוחלטת - חורבן ושממה של הארץ.
ונטשתי את שארית נחלתי ונתתים ביד איביהם והיו לבו ולמשפחה לכל איביהם.	ה' יאפשר לאויבים לפגוע בישראל ולשעבד אותם.

4. נבקש מהתלמידים לקרוא את הפסוקים הבאים:

מלכים ב' פרק כ"ג פסוקים כ"ו-כ"ז (בימי מלכות יאשיהו, נכדו של מנשה)

אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה. ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסרתי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת אשר בחרתי את ירושלים ואת הבית אשר אמרתי יהיה שמי שם.

מלכים ב' פרק כ"ד פסוקים ב'-ג' (בימי מלכות יהויקים, נינו של מנשה)

וישלח ה' בו את גדודי כשדים ואת גדודי ארם ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון וישלחם ביהודה להאבידו כדבר ה' אשר דבר ביד עבדיו הנביאים. אך על פי ה' היתה ביהודה להסיר מעל פניו בחטאת מנשה ככל אשר עשה.

נשאל: מה אפשר ללמוד מפסוקים אלו על השפעת חטאי מנשה על ממלכת יהודה, על הדורות הבאים ועל האפשרות לתיקון ולחזרה בתשובה?

חטאי עם ישראל הלכו והצטברו במשך דורות, עד שנגזר עליהם להשתעבד לבבל. ועם זאת, עד למלכות מנשה, היה להם סיכוי לדחות את הגזרה או להקל בעונש, אם ישמעו בקול הנביאים, ויטיבו את דרכיהם. אולם, חטאי מנשה החמורים סתמו את הגולל על פתח התשובה ושמטו את הבסיס מתחת לקיומם של מלכות בית דוד והמקדש.

עולה השאלה כיצד ייתכן שנמנעה התשובה מעם ישראל?

רד"ק למלכים ב' פרק כ"ד, פסוק ג': "קודם מלכות יהויקים היתה הגזירה על פי ה' שדבר ביד עבדיו הנביאים בחטאת מנשה, כי לולי חטאותיו שרבו היה סולח לחטאים הבאים אחריו, אך בחטאתי נגזרה הגזירה להחריב ירושלים."